

ІНСТИТУЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З МЕХАНІЗМАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Гребенюк Д. О.

PhD, доцент кафедри міжнародного та європейського права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0001-9682-3017

Анотація. У науковій статті досліджується інституційна взаємодія міжнародних морських організацій та механізмів національної безпеки, приділяється увага Міжнародній морській організації у розробці універсальних стандартів морської безпеки, а також процесам їх імплементації у національні правові системи. Розглянуто нормативно-правові та інституційні аспекти співпраці України з міжнародними морськими організаціями в контексті інтеграційного шляху. У межах дослідження проаналізовано основні сучасні виклики, які створюють ризики для національної безпеки, також була зроблена спроба з'ясування інституційної взаємодії міжнародних морських організацій із механізмами національної безпеки, крізь призму сучасної системи глобального управління морською діяльністю. Еволюція даного явища засвідчує, що людство здавна стикалося з викликами, пов'язаними з використанням морських ресурсів, що потребувало узгоджених міжнародних рішень. Даний аспект зумовив поступове формування системи правових норм, яка регулює відносини у сфері морського користування та за результатом сформувало підґрунтя для становлення міжнародного морського права. Окреслено, як стандарти Міжнародної морської організації сприяють підвищенню ефективності реагування на зазначені виклики через удосконалення управлінських підходів та технічного забезпечення. В науковій статті акцентовується на тому факті, що морська безпека є невід'ємною складовою загальної системи національної безпеки, що в свою чергу визначає необхідність розробки комплексних стратегій для її зміцнення. Тому за результатом дослідження вбачається, що інституційна взаємодія міжнародних морських організацій із національними механізмами безпеки здатна відігравати ключову роль у створенні ефективних інструментів реагування на сучасні загрози. Окремо акцентовується на синергії між національними та міжнародними структурами у сфері пошуку і рятування, екологічної безпеки, захисту критичної морської інфраструктури та забезпечення безпеки судноплавства, тому результати дослідження можуть бути використані для оптимізації національної політики морської безпеки, посилення співпраці з міжнародними морськими інституціями та розробки рекомендацій щодо зміцнення національної безпеки через адаптацію глобальних стандартів до специфіки сучасних викликів.

Ключові слова: Інституційна взаємодія, міжнародні організації, національна безпека, міжнародне співробітництво, морська безпека, міжнародне морське право, регіональні стандарти, інтеграція.

Hrebeniuk D. O. INSTITUTIONAL INTERACTION OF INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATIONS WITH NATIONAL SECURITY MECHANISMS

Abstract. The article explores the institutional interaction between international maritime organisations and national security mechanisms, focusing on the International Maritime Organisation in the development of universal maritime security standards and the processes of their implementation in national legal systems. The legal and institutional aspects of Ukraine's cooperation with international maritime organisations in the context of the integration path are considered. The research analyses the main current challenges that pose risks to national security, and also attempts to clarify the institutional interaction of international maritime organisations with national security mechanisms through the prism of the modern system of global maritime governance. The evolution of this phenomenon shows that humanity has long faced challenges related to the use of maritime resources, which required coordinated international solutions. This aspect has led to the gradual formation of a system of legal norms regulating relations in the field of maritime use, and as a result, it has formed the basis for the establishment of the international law of the sea. The article outlines how the standards of the International Maritime Organization contribute to improving the effectiveness of response to these challenges by improving management approaches and technical support. The article focuses on the fact that maritime security is an integral part of the overall national security system, which in turn determines the need to develop comprehensive strategies to strengthen it. Therefore, the study shows that the institutional interaction of international maritime organisations with national security mechanisms can play a key role in creating effective tools for responding to modern threats. Particular emphasis is placed on the synergies between national and international structures in the areas of search and rescue, environmental safety, protection of critical maritime infrastructure and navigation safety, so the results of the study can be used to optimise national maritime security policy, strengthen cooperation with

international maritime institutions and develop recommendations for strengthening national security by adapting global standards to the specifics of modern challenges.

Key words: *Institutional interaction, international organisations, national security, international cooperation, maritime security, international maritime law, regional standards, integration.*

Постановка проблеми. Забезпечення національної безпеки крізь призму взаємодії з міжнародними морськими організаціями є однією з ключових проблем у сучасному світі. Існуюча реальність свідчить про те, що морські шляхи та ресурси стають об'єктами геополітичних викликів та новітніх загроз, які достатньо стрімко розповсюджуються у діджитал сфері. Актуалізація даної проблематики підкреслить актуальність даної теми дослідження, особливо в контексті діяльності тих суб'єктів, які розташовані біля морських просторів. Виокремлюючи даний аспект дослідження певною мірою підвищується важливість інтеграції міжнародних стандартів морської безпеки в національну систему безпеки. Міжнародні морські організації визначають глобальні правила і норми для забезпечення безпеки на морі, зокрема в контексті судноплавства, боротьби з піратством, екологічної безпеки, а також захисту морської інфраструктури. Однак процес впровадження в національну систему безпеки супроводжується певними викликами, тобто держави стикаються саме з завданням апроксимації міжнародних стандартів до економічних, політико-правових і технологічних реалій. Тому даний аспект набуває особливого значення для забезпечення не тільки економічної, а й оборонної стійкості. Водночас, відсутність чітко інтегрованої стратегії співпраці з міжнародними морськими організаціями та недостатня адаптація глобальних норм до національних умов можуть створювати прогалини у системі морської безпеки, що підвищує ризики для національної безпеки в цілому. Таким чином, основною проблемою дослідження є необхідність системного підходу до інтеграції міжнародних стандартів морської безпеки в національну стратегію безпеки держави, що передбачає удосконалення інституційної взаємодії, врахування сучасних викликів і загроз та забезпечення належного рівня стійкості морської інфраструктури й судноплавства в умовах глобальної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що проблематика інституційної взаємодії міжнародних морських організацій із механізмами національної безпеки займає значне місце у сучасній науковій думці. У сучасному науковому дискурсі простежується зростаючий інтерес до проблематики адаптації міжнародних стандартів у сфері мореплавства, захисту морських кордонів, а також забезпечення безпеки портів і судноплавства як ключових компонентів національної безпеки. Серед фундаментальних досліджень у цій сфері слід виділити роботи, присвячені аналізу ролі Міжнародної морської організації у формуванні глобальних стандартів морської безпеки, також розглядаються механізми імплементації конвенцій у національні правові системи регулювання. Незважаючи на існування численних публікацій, у науковому просторі залишається недостатньо опрацьованим питання комплексного аналізу інституційної взаємодії міжнародних морських організацій та механізмів національної безпеки. Зокрема, потребують подальшого вивчення аспекти адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, ефективність імплементації міжнародних угод, а також перспективи удосконалення регіональних механізмів взаємодії, тому важливу роль під час розкриття проблематики відіграє використання дослідницьких праць вчених. Серед яких слід виділити: М.А. Ричка, С.Р. Дерій, О.В. Костиця, М. Ребало, К.П. Рубан, А.В. Кулінська та інші.

Мета статті полягає у дослідженні інституційної взаємодії міжнародних морських організацій та національних механізмів безпеки, зокрема на прикладі України, з метою визначення шляхів ефективною імплементації глобальних стандартів морської безпеки в національну стратегію безпеки. Дослідження має на меті оцінку ролі міжнародних інституцій у формуванні багатовісних норм та стандартів, а також виявлення можливостей і викликів, пов'язаних із адаптацією цих стан-

дартів до специфіки національної системи безпеки, враховуючи сучасні умови.

Виклад основного матеріалу. Існуюча правова реальність доводить, що морські шляхи є не тільки основою міжнародної торгівлі та економіки, а й стратегічно важливими для забезпечення національної безпеки кожної держави [8, с. 161]. Морська безпека, включає захист судноплавства, боротьбу з піратством, контрабандою та незаконним рибальством, а також збереження екологічної рівноваги морських екосистем, безперервно актуалізує дане значення. Водночас, загрози, з якими стикаються держави, стають усе більш комплексними, охоплюючи, як традиційні виклики, так і новітні небезпеки, зокрема кіберзагрози, тероризм і геополітичну нестабільність. Традиційно вбачається, що однією з основних організацій, що визначає стандарти в даній сфері є Міжнародна морська організація, функція зазначеного суб'єкта полягає у формуванні глобальних норм та рекомендацій, що сприяють забезпеченню безпеки на морі та стабільності міжнародних морських шляхів [1, с. 96]. Однак адаптація норм до специфічних умов держави, враховуючи особливо політичні, економічні та соціальні реалії, є складним і багатограним процесом.

Варто зазначити, що Україна має вигідне геополітичне розташування, тому цілком аргументовано, що завдання морської безпеки є одними з найважливіших у контексті забезпечення національної безпеки. У період надважких викликів, пріоритет держави полягає у ефективному забезпеченні морської безпеки, а саме захист територіальних вод, морських ресурсів та критичної інфраструктури. У цьому контексті важливим та особливо актуальним є дослідження синергії між міжнародними стандартами морської безпеки та національними механізмами забезпечення безпеки України. Історико-аналітичний огляд свідчить, проте, що людство здавна стикалося зі складними проблемами, пов'язаними з використанням природних ресурсів морів і океанів, які потребували спільного підходу до їх вирішення. Упродовж останніх століть міжнародною спільнотою було розроблено цілісну систему правових норм, спрямованих на регулювання відносин у сфері морського

користування. Варто підкреслити аспект, що дані норми сформували галузь міжнародного морського права, яка відображає узгоджену волю держав-учасниць міжнародних відносин у прагненні врегулювати питання експлуатації морських ресурсів, збереження екосистем та забезпечення стабільності морської діяльності [7, с. 60]. Гармонізація законодавства є необхідним для забезпечення ефективного управління морськими ресурсами, дотримання екологічних стандартів та участі в глобальних ініціативах, спрямованих на посилення безпеки на морі. Інституційна адаптація до цих норм не лише зміцнює позиції України в міжнародній морській спільноті, але й підсилює національну безпеку, враховуючи геополітичну та економічну значущість морського сектора для держави. Морська безпека є невід'ємною складовою системи національної безпеки держави, що зумовлює необхідність розробки комплексної стратегії для її забезпечення. Зокрема, Указ Президента України від 8 вересня 2021 року № 459/2021 ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Щодо розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України до 2031 року» [5].

Зазначений документ підкреслює важливість військової складової в контексті розробки Стратегії морської безпеки України, особливо в період забезпечення безпеки в акваторії Чорного та Азовського морів, тому розробка Стратегії морської безпеки є ключовим елементом зміцнення системи національної безпеки [9, с. 129]. На даному етапі дослідження варто зазначити, що міжнародне морське право, як самостійна галузь міжнародного права, регулює суспільні відносини у сфері морської діяльності та охоплює широкий спектр правових норм, тому багатогранність робить морське право ключовим інструментом організації ефективної та безпечної морської діяльності на глобальному рівні. Однією з основних функцій міжнародного морського права є регулювання діяльності торговельного флоту з урахуванням вимог як міжнародного, так і національного законодавства [3, с. 49].

Міжнародне морське право також відіграє важливу роль у забезпеченні взаємодії

між морськими державами та міжнародними організаціями, такими як Міжнародна морська організація. Даний механізм сприяє створенню умов для гармонізації національних правових норм із універсальними стандартами, що є чинником у зміцненні національної безпеки морських держав. У сучасних умовах апроксимація норм міжнародного морського права до національної правової системи є необхідною передумовою для захисту морських інтересів і сталого розвитку морського сектора.

Система національної безпеки держави формується під впливом багаточисельних взаємопов'язаних факторів, зокрема економічних, політичних та соціальних. У сукупності зазначені фактори створюють складну, багаторівневу структуру, яка визначає динаміку та багатогранність процесів, що відбуваються в системі національної безпеки. Дослідження механізмів національної безпеки передбачає з'ясування процесів, які забезпечують функціонування. Особлива увага приділяється вивченню механізмів інтегративної комунікації, що забезпечують координацію між суб'єктами системи національної безпеки. Важливою складовою цих механізмів є вплив на мотивацію учасників, які приймають управлінські рішення та реалізують конкретні заходи у сфері безпеки [2, с. 77].

У контексті сучасних викликів особливій уваги заслуговує взаємодія національних механізмів безпеки з міжнародними інституціями, зокрема морськими організаціями. Україна, з огляду на свої природні умови, належить до числа держав, які мають усі необхідні передумови для розвитку морських сполучень, що зумовлює ключову роль морського транспорту у зміцненні економічної незалежності. Торговецьке мореплавство, базується на використанні морських суден, є однією з фундаментальних складових функціонування морського транспорту. Особливістю торговецького мореплавства є міжнародний характер, що вимагає формування уніфікованих правових основ для забезпечення безпеки й дотримання встановлених норм перебування суден у морському середовищі, відповідний підхід дозволяє забезпечити належне функціонування світової системи морського транспорту та сприяє

гармонізації відносин між державами у сфері морської діяльності [10, с. 269].

Характерно, що в інституційному аспекті участь України в Міжнародній морській організації регулюється низкою важливих нормативно-правових актів. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2002 року № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» покладає відповідальність за виконання зобов'язань, пов'язаних із членством України в Міжнародній морській організації на відповідальні інституційні механізми. Зазначений нормативно правовий акт визначає обов'язки державних органів, серед яких спостерігається ефективне використання можливостей міжнародних організацій для зміцнення національної безпеки України, захист політичних, соціально-економічних та екологічних інтересів, а також сприяння економічним реформам, що в цілому відноситься до сфери національних інтересів. Крім того, передбачено обов'язкове виконання зобов'язань, що випливають із членства в організації, своєчасне сплатування членських внесків, а також моніторинг дотримання прав України і виконання іншими країнами-членами їхніх зобов'язань [4, с. 143]. Вище зазначена теза дозволяє стверджувати, що практична значущість в контексті участі України в Міжнародній морській організації є надзвичайно високою. Одним із ключових питань є належна імплементація міжнародних інструментів створені на базі даної організації у національну правову систему. Забезпечення безпеки в українських портах, регулювання судноплавства у водах під юрисдикцією України.

Враховуючи опрацьований обсяг джерел необхідно зазначити, що більшість наукових досліджень у сфері інституційної взаємодії зосереджені на діяльності Міжнародної морської організації, відповідно до загальноприйнятих поглядів зазначений суб'єкт відіграє ключову роль у встановленні стандартів морської безпеки. Однак окреслення ширшого наукового контуру дослідження дозволяє звернути увагу на діяльність інших, не менш значущих, регіональних організацій, таких як Європейське агентство з морської безпеки та Комісії із захисту морського середовища

Чорного моря від забруднення. Діяльність даних організацій здатне мати вагоме значення для забезпечення національної безпеки окремих держав у регіональному вимірі. У зв'язку з цим постає необхідність дослідження взаємодії зазначених суб'єктів з національними механізмами безпеки з метою підвищення ефективності адаптації міжнародних та регіональних стандартів до специфічних викликів і загроз, що виникають у конкретних морських просторах.

Концентруючи дослідницький фокус на співпраці Європейського агентства з морської безпеки з державами реалізується через низку важливих напрямів, включаючи організацію навчальних заходів та поширення найкращих практик щодо тлумачення і впровадження законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері морської безпеки. У межах інституційної взаємодії координуються зусилля для забезпечення єдиних підходів до вирішення спільних викликів. Агентство надає технічну допомогу, сприяє розробці технічних рішень, а також, за запитом держави-члена, надає інформацію, отриману за результатами проведених інспекцій. Крім того, даний суб'єкт забезпечує додаткові ресурси для економічно ефективного реагування на забруднення, спричинене суднами або нафтогазовими установками, за умови відповідного запиту постраждалої держави-члена. Одним із ключових аспектів діяльності агентства є участь у розробці стандартів морської безпеки як у межах ЄС, так і на міжнародному рівні [6, с. 72]. Завдяки інституційній співпраці з державами-членами та іншими суб'єктами, агентство посилює здатність регіону реагувати на актуальні виклики у сфері мореплавства, забезпечуючи високий рівень морської безпеки та захисту морського середовища. У межах порівняльно правознав-

ство буде вельми доцільно також зазначити корисний досвід діяльності у регіональному контексті «Чорноморської комісії». Даний суб'єкт демонструє потенціал інституційної взаємодії між регіональними організаціями та національними механізмами безпеки, зокрема в аспектах моніторингу екологічних загроз, розробки спільних протоколів реагування та координації міждержавних зусиль для підтримання стабільності в регіоні. Розгляд інтеграційної ролі Чорноморської комісії у зміцненні національної безпеки її держав-учасниць відкриває нові перспективи дослідження взаємозв'язку екологічних і безпекових факторів у регіональному морському просторі.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що інституційна взаємодія міжнародних морських організацій та механізмів національної безпеки показує важливість синергії між національними і міжнародними структурами для ефективного реагування на глобальні та регіональні виклики в сфері морської безпеки. Роль Міжнародної морської організації у розробці універсальних стандартів та механізмів безпеки є незамінною, оскільки даний аспект сприяє інтеграції кращих практик у національні правові системи та управлінські підходи. Адаптація міжнародних стандартів до національних реалій сприяє зміцненню національної безпеки, підвищуючи рівень стійкості держави до загроз та забезпечуючи ефективну співпрацю в межах діяльності міжнародних морських інституцій. Отже, результати дослідження мають значення для оптимізації національної політики морської безпеки та розробки рекомендацій щодо посилення інтеграції національної правової системи в рамках глобальних безпекових стандартів, з урахуванням новітніх викликів сучасного світу.

Література:

1. Костиця О.В. Роль Міжнародної морської організації в кодифікації міжнародного морського права. *Держава та регіони. Серія право*. 2020. № 4(70). С. 95–100.
2. Кулінська А.В. Механізм забезпечення національної безпеки України як об'єкт управління цілеспрямованого впливу. *ECONOMICS: time realities*. 2021. №1(53). С. 75–83.
3. Майданевич С.Б., Ганношина І.М., Зазірний А.А. Концептуально-теоретичні засади міжнародного морського права. *Водний транспорт: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 3(34). С. 48–56.
4. Мевша А.В., Сокур Ю.В. Історія створення міжнародної морської організації та участь України в її діяльності. *International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings*, Vol. 2. (December 23, 2021, Odessa, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 420 p.

5. Прорішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Щодо розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України до 2031 року» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2021#Text> (дата звернення: 20.01.2025).
6. Проць О.Є. Правовий статус Європейського агентства з безпеки на морі (EMSA). *II International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings*, (December 23, 2022, Odessa, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 192 p.
7. Ребкало М. Періодизація процесу формування Українського морського законодавства в умовах приведення його до стандартів міжнародного морського права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 3 (19). С. 59–64.
8. Ричка М.А., Дерій С.Р. Ринок транспортних послуг: зарубіжний досвід. *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 160–165.
9. Рубан. К.П. Стратегія морської безпеки України: крізь призму міжнародних стандартів. *International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings*, Vol. 1. (December 23, 2021, Odessa, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 428 p.
10. Слюсар О.С. Членство в міжнародній морській організації як фактор інтенсифікації розвитку торговельного мореплавства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 23. Т. 1. Ч. 1. С. 269–272.

References:

1. Kostyria, O.V. (2020). Rol Mizhnarodnoi morskoi orhanizatsii v kodyfikatsii mizhnarodnoho morskoho prava [The role of the International Maritime Organization in the codification of international maritime law]. *Derzhava ta rehiony. Seriiia parvo – State and Regions. Law series*, 4(70), 95–100 [in Ukrainian].
2. Kulinska, A.V. (2021). Mekhanizm zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy yak ob'ekt upravlinnia tsilespryamovanooho vplyvu [The Mechanism for Ensuring the National Security of Ukraine as an Object of Targeted Influence Management]. *ECONOMICS: time realities*, 1(53), 75–83 [in Ukrainian].
3. Maidanevych, S.B., Hannoshyna, I.M., & Zazirnyi, A.A. (2021) Kontseptualno-teoretychni zasady mizhnarodnoho morskoho prava [Conceptual and theoretical foundations of the international law of the sea]. *Vodnyi transport: zbirnyk naukovykh prats – Water transport: a collection of scientific papers*, 3(34), 48–56 [in Ukrainian].
4. Mevsha, A.V., & Sokur, Yu.V. Istoriia stvorennia mizhnarodnoi morskoi orhanizatsii ta uchast Ukrainy v yii diialnosti [The history of the international maritime organisation and Ukraine's participation in its activities]. *International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings*. (p. 420). Riga, Latvia : «Baltija Publishing» [in Ukrainian].
5. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy [On the decision of the National Security and Defence Council of Ukraine]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2021#Text> [in Ukrainian].
6. Prots, O.Ie. (2022). Pravovyi status Yevropeiskoho ahentstva z bezpeky na mori (EMSA) [Legal status of the European Maritime Safety Agency (EMSA)]. *II International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings*. (p. 192). Riga, Latvia : «Baltija Publishing» [in Ukrainian].
7. Rebkal, M. (2019). Periodyzatsiia protsesu formuvannia Ukrainiskoho morskoho zakonodavstva v umovakh pryvedennia yoho do standartiv mizhnarodnoho morskoho prava [Periodisation of the process of forming Ukrainian maritime legislation in terms of bringing it in line with the standards of international maritime law]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Current issues of jurisprudence*, 3, 59–64 [in Ukrainian].
8. Ruban, K.P. (2021). Stratehiia morskoi bezpeky Ukrainy: kriz pryзму mizhnarodnykh standartiv [Ukraine's Maritime Security Strategy: Through the Prism of International Standards]. *International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceeding*. (p. 428). Riga, Latvia : «Baltija Publishing» [in Ukrainian].
9. Rychka M.A., & Derii, S.R. (2016). Rynok transportnykh posluh: zarubizhnyi dosvid [The market of transport services: foreign experience]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy – Ukraine's development strategy*, 1, 160–165 [in Ukrainian].
10. Sliusar, O.S. (2013). Chlenstvo v mizhnarodnii morskii orhanizatsii yak faktor intensyfikatsii rozvytku torhovelnoho moreplavstva Ukrainy [Membership in an international maritime organisation as a factor in intensifying the development of Ukrainian merchant shipping]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 23, 269–272 [in Ukrainian].